

УДК 330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-5.26>

Шушкова Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних та місцевих податків,
Львівський національний університет імені Івана Франка

БАЗИСНІ УМОВИ, ЧИННИКИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РАМКАХ ПОЛІТИКИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто питання актуальності забезпечення розвитку інноваційно-технологічної діяльності в рамках політики технологічної модернізації економіки. Ідентифіковано детермінанти інноваційно-технологічного розвитку та технологічної модернізації економіки. Узагальнено наукові погляди на механізми державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності. Визначено базисні умови, чинники, інструменти та механізми державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності в рамках політики технологічної модернізації економіки. Особливу увагу звернено на систему механізмів державного регулювання технологічної модернізації, до якої включено такі механізми, як інституційно-правовий, економічний, організаційний, виробничо-господарський, технологічно інфраструктурний, соціально-гуманітарний, інформаційно-психологічний, а також механізм інтеграції та координації.

Ключові слова: технологічна модернізація економіки, чинники та умови, механізми та інструменти державного регулювання, інноваційно-технологічна діяльність.

БАЗИСНЫЕ УСЛОВИЯ, ФАКТОРЫ, ИНСТРУМЕНТЫ И МЕХАНИЗМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАМКАХ ПОЛИТИКИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Шушкова Ю.В.

В статье рассмотрены вопросы актуальности обеспечения развития инновационно-технологической деятельности в рамках политики технологической модернизации экономики. Идентифицированы детерминанты инновационно-технологического развития и технологической модернизации экономики. Обобщены научные взгляды на механизмы государственного регулирования инновационно-технологической деятельности. Определены базовые условия, факторы, инструменты и механизмы государственного регулирования инновационно-технологической деятельности в рамках политики технологической модернизации экономики. Особое внимание обращено на систему механизмов государственного регулирования технологической модернизации, в которую включены такие механизмы, как институционально-правовой, экономический, организационный, производственно-хозяйственный, технологически инфраструктурный, социально-гуманитарный, информационно-психологический, а также механизм интеграции и координации.

Ключевые слова: технологическая модернизация экономики, факторы и условия, механизмы и инструменты государственного регулирования, инновационно-технологическая деятельность.

BASIC CONDITIONS, FACTORS, INSTRUMENTS AND MECHANISMS OF INNOVATION-TECHNOLOGICAL ACTIVITY STATE REGULATION IN THE POLICY OF TECHNICAL TECHNOLOGY AND TECHNOLOGY

Shyshkova Yuliia

The article deals with the urgency of ensuring the development of innovation and technological activity within the framework of the policy of technological modernization of the economy. The purpose of the article is to formation of basic conditions, factors, instruments and mechanisms of state regulation of innovation and technological activity within the framework of technological modernization of economy. The research uses the methods of analysis and synthesis – to identify key factors of providing technology development and identifying the benefits and criteria for such development, logical generalization – to generalize the instruments of state policy to stimulate the technological modernization of the economy. Determinants of innovation and technological development and technological modernization of the economy are identified. Scientific views on mechanisms of state regulation of innovation and technological activity are generalized. The basic conditions, factors, instruments and mechanisms of state regulation of innovation and technological activity within the framework of the policy of technological modernization of the economy are defined. Particular attention is paid to the system of mechanisms of state regulation of technological modernization, which includes mechanisms: institutional-legal, economic, organizational,

integration and coordination, production-economic, technological-infrastructure, social-humanitarian and information-psychological. It is proved that the state policy of stimulating and providing innovative activity, introduction of its results and modern technologies in the real sector of economy, public administration and social and social life is relevant at all periods, stages and cycles of economic growth, because quality and competitiveness, demand depend on it on goods and services, the viability of the national economy. Scientific novelty of the research is to determine the basic conditions, factors, tools and mechanisms of state regulation of innovation and technological activity, the combination of which ensures high efficiency of the policy of technological modernization of the economy.

Keywords: technological modernization of economy, factors and conditions, mechanisms and instruments of state regulation, innovation and technological activity.

Постановка проблеми. Технологічна модернізація економіки потребує чітко спланованої та виваженої державної політики. Різняться також стратегічні орієнтири та підходи, методи, механізми, інструменти державної політики щодо її стимулювання й забезпечення залежно від поточного етапу соціально-економічного розвитку, бюджетних та ресурсних можливостей, гео-економічного становища, якості інтелектуально-кадрового та кадрового потенціалу держави. З огляду на це слід чітко ідентифікувати базисні умови, чинники, інструменти та механізми державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності в рамках політики технологічної модернізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні умови та засади державної політики технологічної модернізації економіки досить глибоко вивчені в працях Т. Васильців, Р. Лупака [1], Ю. Кіндзерського [2], Ю. Кузнецова [3], І. Лапшиної [4], Е. Лібанової [5], Л. Федулової [6], Ю. Шараєва [7], О. Шкурупія [8], Й. Шумпетера [9] та інших науковців.

Водночас сучасні тенденції та умови, нові виклики, ризики та загрози формують специфічне середовище інноваційно-технологічної діяльності, а також засади конкуренції, які потребують постійного врахування.

Постановка завдання. Метою статті є формування базисних умов, чинників, інструментів та механізмів державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності в рамках політики технологічної модернізації економіки.

Вклад основного матеріалу дослідження. Так, Ю. Кіндзерський у дослідженні «Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації» доходить висновку, що технологічна модернізація національного господарства об'єктивно неможлива без розвитку інноваційної діяльності та її суб'єктів у країні. Це закономірно тоді, коли ставка повністю не робиться на стратегії імітації. Проте більш важливий висновок полягає в тому, що якість політики структурно-технологічної модернізації визначається сприятливістю відповідного інституційного та макро-економічного середовища, ринкової кон'юнктури, які, зрештою, створюють власний мотиваційний базис інноваційної діяльності в системі технологічної модернізації [2, с. 485]. Отже, наголошується на превалюванні інституційно-правового та економічного механізмів державного регулювання із застосуванням передусім інструментів системи стимулювання та контролю, грошово-кредитного регулювання, фінансово-кредитної та інформаційно-психологічної підтримки.

О. Шкурупія визначає такі моделі державної політики стимулювання технологічної активності в економіці, як організаційно-правова, орієнтована на становлення інноваційно-технологічної інфраструктури, а також відповідної нормативно-правової бази

регулювання; економічна, спрямована на формування фінансово-економічного стимулу шляхом надання доступного фінансового ресурсу, стимулюючого кредитування, пільгового оподаткування, зовнішньоекономічної інноваційно-технологічної співпраці; соціальна у вигляді покращення освітньої та професійної компонент підготовки якісних фахівців, посилення ролі інтелектуального капіталу, інформаційного забезпечення інноваційно-технологічного розвитку [8, с. 159–163].

Очевидно, що вибір тієї чи іншої моделі політики, отже, слідування їй здійснюються із застосуванням найбільш доречних та адекватних інструментів регулювання, серед яких важливо назвати стратегування, програмування й планування державної політики технологічної модернізації; формування відповідних організаційних структур на всіх рівнях системної ієрархії управління; патентне-ліцензійне регламентування.

Ю. Кузнецов у праці «Промислова політика та міжнародні відносини» формує цілий комплекс інструментів, що можуть застосовуватися державою задля стимулювання, регулювання й навіть (за обґрунтованої потреби) стримування інноваційної активності в економіці. Відповідні інструменти науковець визначає за такими групами, як регулювання організаційно-правового статусу й прав власності; формування фінансового забезпечення; використання земельних та природних ресурсів; управління формуванням кадрового забезпечення; регулювання обсягу матеріальних благ; управління умовами використання знань та інновацій; становлення господарської інфраструктури; податкове регулювання; менеджмент внутрішньо продуктивних ринків; вплив на зовнішньоекономічну поведінку суб'єктів [3, с. 1–18]. Зауважимо, що такий підхід, власне, тісно корелює з чинниками середовища інноваційно-технологічної діяльності (модернізації), що є позитивним явищем.

Деякий інший підхід використано в дослідженні Е. Лібанової, де інструменти впровадження модернізації економіки визначаються більшою мірою за цільового підходу, тобто щодо досягнення найбільш важливих цільових орієнтирів державного регулювання у сфері інноваційно-технологічних зрушень [5, с. 28]. Отже, перевагу надано таким інструментам політики, як підтримка нових технологій (причому як базисних, так і запозичених), формування кадрового потенціалу, розвиток інститутів, бюджетно-проектне забезпечення, розвиток міжгалузевої співпраці.

У праці [6, с. 21–23] вдало узагальнено комплекс інструментів державної політики розвитку інноваційної діяльності та впровадження передових технологій з огляду на результати світового досвіду в цій сфері. Загалом можна назвати такі з них, як заохочення створення та комерціалізації технологій; розбудова національної та регіональних інноваційних систем; багаторівневе

прогнозування та впровадження науково-технологічного розвитку; налагодження співробітництва між університетами та промисловими підприємствами; залучення й підтримка венчурного капіталу; формування технологічних платформ міжгалузевої співпраці, формування й ефективне використання ресурсного забезпечення інноваційно-технологічного розвитку; розвиток базової та супутньої інфраструктури інноваційної діяльності; підтримка інформаційно-програмного забезпечення інноваційного розвитку; створення й забезпечення функціонування техніко-впроваджувальних промислово-інноваційних зон та великомасштабних інтегрованих мереж; впровадження імітаційних моделей розвитку технологій.

Звичайно, частина визначених інструментів, скоріше, є напрямами або засобами державного регулювання у сфері інноваційної активності (оскільки інструменти є більш комплексними засобами регулювання, які поєднують низку заходів політики навколо певного функціонально-структурного підходу, а за їх допомогою змінюються регулюючі принципи) та потребують групування, наприклад, в інфраструктурний, інституційно-інтегруючий, інтелектуально-комерційний інструменти державного регулювання. Однак загалом такі висновки умовні, зокрема, через різні вагу, очікувану результативність, спроможність, дієвість та результативність впровадження того чи іншого інструмента або регулюючого засобу.

Державно-приватне партнерство потрібно вважати невід'ємним інструментом державної політики регулювання інноваційної діяльності та впровадження передових технологій, адже його застосування спроможне забезпечити створення та впровадження інновацій у тих сферах національного господарства, де вони менш

комерційно привабливі, але мають потужні соціальний та суспільний потенціали. Фактично інструмент державно-приватного партнерства може застосовуватися як засіб згладжування диспропорцій та диференціацій, що розвиваються під час природнього протікання процесів технологічної модернізації економіки.

Ці (охарактеризовані) та інші інструменти державної політики регулювання інноваційно-технологічних зрушень у системі національного господарства формують комплексний арсенал засобів, які можуть використовуватися державою, по-перше, для стимулювання та забезпечення активізації, а по-друге, для скерування процесів технологічної модернізації у бажане русло. Також їх раціональне й послідовне поєднання дає змогу говорити про механізми державного регулювання в аналізованій сфері. Як вже зазначалося, економічний механізм – це система інструментів, засобів, методів, що застосовуються суб'єктом регулювання та призначені для набуття об'єктом управління потрібного стану задля впливу на інші об'єкти, активізації відповідних процесів тощо. Це дещо мінімізує важливість складу відповідних механізмів та, навпаки, підсилює значимість більш конкретних інструментів державного регулювання, тим паче, питання механізмів державної інноваційної політики у профільній економічній літературі є досить вивченим (табл. 1).

Беззаперечно, що питання чисельності застосовуваних механізмів не має критично великого значення, більш актуальним є питання їх спроможності та результативності, а також поєднання кількох механізмів із власними інструментами задля комплексного впливу на стан об'єкта регулювання, вирішення проблемної ситуації та досягнення мети державної політики в аналізованій сфері.

Таблиця 1. Наукові погляди на механізми державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності

Автори	Види механізмів								
	Формальні							Неформальні	
	Інституційно-правовий	Економічний	Організаційний	Інтеграції та координації	Виробничо-господарський	Технологічно-інфраструктурний	Соціально-гуманітарний	Інформаційно-психологічний	Ментально-підприємницький
Р. Барро, Дж. Лі, Н. Манквів		+	+					+	
Дж. Б'юкенен	+	+					+		
Т. Мальгус, Д. Рікардо	+					+	+	+	
У. Істерлі	+		+						
Й. Шумпетер		+							+
Т. Веблен						+			
У. Еастерлі		+		+		+	+		
В. Геєць	+	+	+	+			+		
Дж. Гелбрейт						+	+		
Х. Сала-і-Мартін	+					+			
Г. Рамей, А. Рамей	+				+			+	
Р. Левайн					+				
Д. Норт	+	+		+				+	
К. Менар				+					
В. Семиноженко		+		+			+		
О. Шкурупій	+	+	+				+		

Зрештою, вивчення базисних умов, механізмів та інструментів державного регулювання інноваційної діяльності, розроблення та впровадження передових технологій є підставами узагальнити результати на рис. 1.

Базисні концептуальні положення державного регулювання процесів технологічної модернізації, зокрема, передбачають врахування специфічних акцентів в аналізованій сфері. Визначальні особливості зводяться до того, що політика модернізації має бути вираженою, але й швидкою, а також забезпечити системно-структурні зрушення в економіці.

Висновки з проведеного дослідження. Концептуально реалізація державної політики технологічної модернізації економіки реалізується із застосуванням арсеналу інструментів об'єднаних в один або систему інституційно-правових, економічних, організаційних, інтегруючих, виробничо-господарських, технологічно-інфраструктурних, соціально-гуманітарних, інформаційно-психологічних та інших механізмів. Такими базисними інструментами є стратегування, програмування й планування розвитку, формування оргструктур управління, становлення системи стимулювання й контролювання, бюджетування, субсидування, грошово-кредитне регулювання,

Рис. 1. Базисні умови, чинники, інструменти та механізми державного регулювання інноваційно-технологічної діяльності в рамках політики технологічної модернізації економіки

фіскально-податкова та фінансово-кредитна підтримка, цільове замовлення, локальна бізнес-технологічна інтеграція, патентно-ліцензійне адміністрування, стандартування, професійно-освітня, інформаційно-психологічна та громадська підтримка, міграційне регулювання.

Висновки щодо ступеня реалізації цих завдань можна сформулювати лише в результаті проведення відповідного якісного аналізу, методологія якого є предметом подальших наукових досліджень в аналізованій сфері.

1. Васильців Т., Лупак Р., Штець Т. Обґрунтування стратегічних напрямів, цілей та заходів державної політики реалізації потенціалу ІТ-сектору економіки України. *Підприємництво і торгівля*. 2018. Вип. 23. С. 56–63.
2. Кіндзерський Ю. *Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації* : монографія. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2013. 536 с.
3. Кузнецов Ю. *Промышленная политика и международные отношения* / под ред. А. Левенчука. Челябинск : Социум, 2005. 360 с.
4. Лапшина І. *Розвиток людського капіталу України в процесі євроінтеграції* : монографія. Львів : Кальварія, 2008. 332 с.
5. Лібанова Е. *Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів. Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 1 (15). С. 24–38.
6. Федуллова Л. *Технологічна політика в системі стратегії економічного розвитку. Економіка і прогнозування*. 2010. № 1. С. 22–38.
7. Шараев Ю. *Теория экономического роста*. Москва : ГУ ВШЭ, 2006. 254 с.
8. Шкурупій О. *Інтелектуальний капітал в умовах становлення постіндустріального суспільства: імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України* : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. 303 с.
9. Шумпетер Й. *Теорія економічного розвитку*. Кембридж : Гарвардський університет, 1934. 588 с.
10. Vasyltsiv T., Lupak R., Osadchuck Yu. *Assessment of the level of penetration of import dependence in the context of the import substitution policy in Ukraine*. *Економічний часопис – XXI*. 2017. № 167 (9–10). С. 13–17.

1. Vasyltsiv T., Lupak R., Shtets T. (2018). *Obgruntuvannya stratehichnykh napryamiv, tsiley ta zakhodiv derzhavnoyi polityky realizatsiyi potentsialu IT-sektoru ekonomiky Ukrayiny* [Substantiation of strategic directions, goals and measures of the state policy of realizing the potential of the IT sector of the Ukrainian economy]. *Entrepreneurship and trade*, vol. 23, pp. 56–63. (in Ukrainian)

2. Kindzerskyi Yu. (2013). *Promyslovisht' Ukrainy: strategiya i polityka struktorno-tehnologichnoyi modernizatsiyi* [Industry of Ukraine: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv : Institute of Economics and Forecasting NAS of Ukraine, 536 p. (in Ukrainian)

3. Kuznyetsov Yu. (2005). *Promyshlennaya politika i mezhdunarodnye otnosheniya* [Industrial policy and international relations] / ed. A. Levenchuk. Chelyabinsk, 360 p. (in Russian)

4. Lapshyna I. (2008). *Rozvytok lyuds'kogo kapitalu Ukrainy v procesi yevrointegratsiyi* [Development of human capital of Ukraine in the process of European integration]. Lviv : Kalvariya, 332 p. (in Ukrainian)

5. Libanova E. (2011). *Modernizatsiya ekonomiky Ukrainy v konteksti socialnykh vyklykiv* [Modernization of the Ukrainian economy in the context of social challenges]. *Demography and the social economy*, no. 1 (15), pp. 24–38. (in Ukrainian)

6. Fedulova L. (2010). *Tehnologichna polityka v systemi strategiyyi ekonomichnogo rozvytku* [Technology policy in the system of economic development strategy]. *Economics and forecasting*, no. 1, pp. 22–38 (in Ukrainian).

7. Sharayev Yu. (2006). *Teoriya ekonomicheskogo rosta* [Theory of Economic Growth]. Moskva : GU VShE, 254 p. (in Russian)

8. Shkurupiy O. (2010). *Intelektual'nyi kapital v umovah stanovlennia postindustrial'nogo suspil'stva: imperatyvy global'nogo ekonomichnogo rozvytku ta oriyentyry dlia Ukrainy* [Intellectual capital in a post-industrial society: global economic development imperatives and benchmarks for Ukraine]. Poltava : RBV PUET, 303 p. (in Ukrainian)

9. Shumpeter Y. (1934). *Teoriya ekonomichnogo rozvytku* [The theory of economic development]. Cambridge : Garward University, 588 p. (in Ukrainian)

10. Vasyltsiv T., Lupak R., Osadchuck Yu. (2017). *Assesment of the level of penetration of import dependence in the context of the import substitution policy in Ukraine*. *Economic Journal – XXI*, no. 167 (9–10), pp. 13–17.

E-mail: shyshkova_yulia@ukr.net